

Науковий вісник

ІНСТИТУТУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ.
ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА

WWW.IVET-UA.SCIENCE

У НОМЕРІ:

Розділ I

Теоретико-методологічні
основи розвитку професійної
освіти і навчання

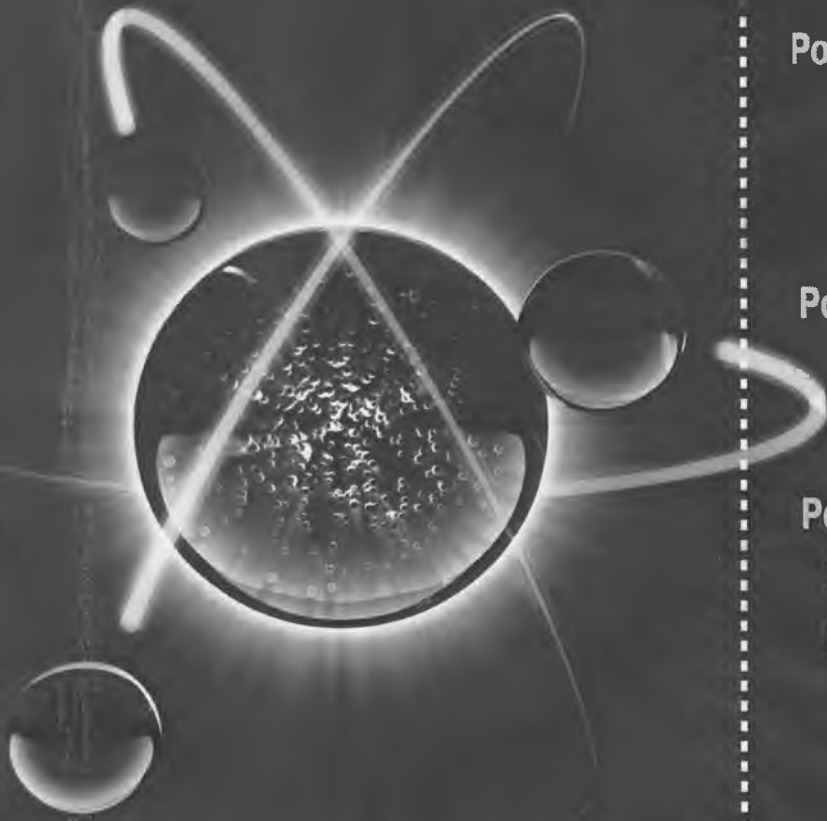
Розділ II

Методичні засади професійного
навчання майбутніх фахівців

Розділ III

Зарубіжні та історичні аспекти
розвитку професійної
освіти і навчання

№ **13**
2017

Розділ I
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Валентина Радкевич

НАУКОВІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ПРЕСТИЖНОСТІ
ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ..... 5

Валерій Орлов

КАР'ЄРНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ 15

Людмила Єршова

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ
КАР'ЄРИ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 22

Ірина Грабовська

РОЛЬ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ У ФОРМУВАННІ
ЖИТТЄТВОРЧОЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ 30

Ліна Короткова

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ
В УМОВАХ ОСВІТНЬО-ВИРОБНИЧОГО КЛАСТЕРУ: СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА 36

Інна Гриценюк

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ..... 44

Розділ II
МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Олександра Бородієнко

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОГО ТА ІНФОРМАЛЬНОГО НАВЧАННЯ 51

Світлана Алексєєва

ДИНАМІКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ ДО РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ 59

Алла Максимова

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПРОЕКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ-ГРАФІКІВ У
ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ 66

Мар'яна Богдадюк

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ 73

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

УДК 377/378-043.86:331.5

НАУКОВІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ПРЕСТИЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Валентина Радкевич,
*доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
директор Інституту професійно-технічної
освіти НАПН України*

КЛЮЧОВІ

СЛОВА:

професійна освіта,
престижність
професії,
престижність
професійної освіти,
професійна
орієнтація,
професійна
кар'єра, мотивація
до успіху,
людський капітал

Реферат

У роботі охарактеризовано сучасний стан професійної освіти, проаналізовано причини стрімкого зниження її престижності, визначено суперечності, які засвідчують актуальність обґрунтування наукових засад підвищення престижу вітчизняної професійної освіти. Проаналізовано ступінь представлення феномену «престижність» у зарубіжній і вітчизняній науковій думці, виокремлено соціологічний і міждисциплінарний підходи до його вивчення. Визначено основні критерії престижності професійної освіти: визнання у суспільстві значимості її навчально-виховних функцій; гарантування вступникам рівних можливостей і чесної конкуренції; якісне науково-методичне забезпечення усіх форм навчальної діяльності; модернізована матеріально-технічна база; створення умов для запобігання корупції; системне використання інноваційних педагогічних, виробничих та інформаційно-комунікаційних технологій; забезпечення міжнародної мобільності студентської молоді; створення умов для формування професійних навичок; відповідність спеціалізацій актуальним потребам ринку праці, задоволеність роботодавців якістю підготовки фахівців. Сформульовано основні напрями й механізми підвищення рівня престижності професійної освіти: модернізація фахової підготовки у навчальних закладах I і II рівнів акредитації, забезпечення розвитку людського капіталу і формування суспільства з високим рівнем мотивації до успіху; створення в державі сприятливого морального й соціального клімату, в якому престижною є успішна професійна кар'єра; запровадження принципів розвитку європейських освітніх систем; створення нової моделі підготовки майбутніх фахівців; відкриття Центрів розвитку професійної кар'єри та спеціальних інтернет-ресурсів з кар'єрного консультування; системне застосування в навчальному процесі інноваційних педагогічних, виробничих та інформаційно-комунікаційних технологій; запровадження моніторингу динаміки престижності професій та навчальних закладів; систематичне оновлення Українського стандарту престижності професій.

Аналіз останніх публікацій. Увага науковців до вивчення сутності поняття «престиж» і «престижність» стала стрімко зростати після поширення у 30-х рр. XX століття серії праць відомого американського соціолога У. Уорнера «Янки Сіті». Соціологи доводили зв'язок між економічною структурою суспільства та його цінностями, який виявлявся в статусі особистості через деякі соціально-економічні критерії (освіта, виховання, дохід, приналежність до певної сім'ї, верстви чи

соціальної групи). Таким чином, у сутнісні підвалини поняття «престижність» закладався соціально схвалений тип поведінки та приналежність до визнаної у суспільстві соціальної групи. На основі цих соціологічних досліджень вибудовувалася перша наукова концепція престижності професій, яка розглядалася в контексті: соціальної мобільності в індустріальному суспільстві (С. Ліпсет, Р. Бендікс), дослідження структури зайнятості населення (П. Блау, О. Данкен), престижу зайнятості в компаративній

перспективі (Д. Трейман). У кінці ХХ століття було розроблено рейтингову шкалу престижу зайнятості за певними професіями (Occupation Prestige Rankings), в основу якої було покладено узагальнення думок фахівців про престиж своєї професії та професій інших людей.

З початку нового тисячоліття до вивчення проблеми престижності професії став застосовуватися міждисциплінарний підхід із поглибленим вивченням психологічних механізмів формування уявлень про престижність професійної освіти (мотивація, самоповага, гендерні і вікові відмінності, міцність знань, умінь і навичок тощо). Сучасні педагогічні дослідження вітчизняних науковців засвідчують зростання їх уваги до поняття «престижність професії» як освітнього феномену. Ця наукова категорія розглядалася в контексті реалізації професійного розвитку особистості та профорієнтації (А. Деркач, Є. Клімов, В. Назаркевич, Н. Пряжников, Д. Сьюпер, В. Толочек, Б. Федоришин), у процесі дослідження технологій професійної орієнтації населення в умовах сучасного ринку праці (Н. Литвинова, В. Синявський, Н. Побірченко), в ході вивчення динаміки престижності професій, що користуються попитом на ринку праці (Л. Авдєєв, Л. Григоровська, Л. Капченко, О. Лисенко, М. Найдьонов, М. Судаков, С. Тарасюк, Ю. Товстокора), у дослідженнях, присвячених теоретичним і методологічним аспектам конкурентоспроможності персоналу (Д. Богиня, О. Грішнова, Л. Калашникова, Е. Лібанова, С. Сотнікова, С. Цимбалюк) та ін. Водночас, залишається відкритою проблема аналізу причин стрімкого зниження престижності вітчизняної професійної освіти та обґрунтування наукових засад її відновлення в умовах нестабільної соціально-економічної ситуації.

Мета статті: визначити й охарактеризувати критерії престижності професійної освіти, здійснити аналіз причин їх трансформації, визначити основні напрями підвищення рівня престижності вітчизняної професійної освіти в сучасних соціально-економічних умовах.

Вклад основного матеріалу. Вивчення проблеми стрімкого зниження в Україні

престижу професійної освіти неодмінно переконує дослідника в необхідності з'ясування спільного й відмінного в сутності понять: «соціальний престиж», «престиж професії», «престиж професійної освіти». Феномен суспільного престижу найчастіше пов'язують із системою домінуючих у соціумі колективних оцінок та уявлень про розмір соціальної винагороди за певну посаду. Відповідно до теорії К. Девіса та У. Мура, суспільний арсенал винагород утворюють предмети (для забезпечення комфортного існування) і кошти (для розвитку природних задатків, задоволення інтересів, реалізації захоплень, захисту гідності й самовираження). Відтак, виокремлюється проблема соціального становища певних професійних груп, яка визначається важливістю соціального замовлення на конкретний вид професійної діяльності. Чим більш затребуваною є на ринку праці професія, тим більший розмір винагороди призначає за неї суспільство. Таким чином, з'являється проблема нерівності в системі винагороди, яка визначається не стільки кількістю зусиль професіонала й обсягом виконаної ним роботи, скільки її дефіцитністю.

З огляду на це, варто звернути увагу на кілька взаємопов'язаних позицій, важливих у контексті виявлення причин зниження престижності робітничих професій і професійної освіти: визнання професії пов'язане з її дефіцитністю; дефіцитність визначає нерівність у розмірах винагороди; розміри винагороди впливають на можливості працівника і, відповідно, на його соціальний статус, який, зокрема, визначається рівнем освіти. Тобто, коло замикається. Таким чином, відбувається зближення змістового наповнення понять: «соціальний престиж», «престижність професії» і «престижність освіти». Однак вони залишаються різними за своїм значенням, і відмінність ця виявляється більшою або меншою в залежності від такого важливого фактору, як соціальна інерція. Суспільство інерційно може вважати престижними певні професії навіть тоді, коли винагорода за результати певної діяльності не відповідає уявленням про її значимість. Саме соціальна інерція визначила в 1990-х роках попит на отримання в Україні вищої освіти. У Радянському Союзі вища освіта була досить

дефіцитною. Питома вага прийому до ВНЗ від числа випускників десятих класів у середньому становила 49% [1] (рис. 1).

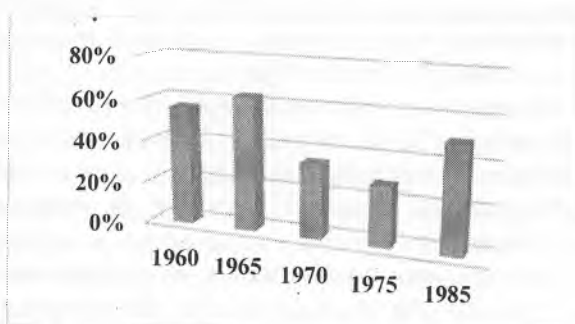

Рис. 1. Відсоток випускників ЗОШ, які вступали до вищих навчальних закладів СРСР [1]

Це створювало для вступників конкурентні умови, які забезпечували необхідну якість контингенту студентів вищих навчальних закладів, а відтак, і якість їх випускників. Крім того, близько половини випускників загальноосвітніх шкіл продовжували своє навчання в системі професійно-технічної освіти, забезпечуючи достатню кількість кваліфікованих робітників у різних галузях народного господарства, формуючи здорову конкуренцію на ринку робітничих послуг. Дефіцитність вищої освіти породжувала її престижність, що міцно закріпилася у свідомості громадян як певний «квиток» на користування соціальним ліфтом.

У теперішній час конкуренція як важлива складова формування престижності втрачена, що позбавило тисячі дипломованих фахівців можливості знайти гідну роботу. «Людей із вищою освітою на ринку праці найбільше серед тих, хто шукає роботу. – Зазначав в одному з інтерв'ю заступник Міністра освіти і науки України Павло Хобзей. – Тут немає нічого дивного, бо нині є нездорова ситуація, коли 80 відсотків випускників середніх шкіл продовжують навчання у ВНЗ. І тільки 20 відсотків здобувають робітничі професії!» [2].

У 1990-х роках відбувся певний збій у системі державного освітнього менеджменту. Потреби ринку праці були підмінені смаками населення, у свідомості якого, як уже зазначалося, було сформовано уявлення про дефіцитність і престижність вищої освіти. На догоду нереалізованим суспільним бажанням, а не реальним потребам економіки, розпочався

процес масового відкриття вищих навчальних закладів, який упродовж кількох десятків років зумовив колосальне перевиробництво дипломованих спеціалістів, що супроводжувалося не менш стрімким зниженням якості їхньої професійної підготовки. Цілком об'єктивно вступив у дію філософський закон переходу кількості в якість, у нашому випадку – непідкріплене потребами ринку праці зростання числа ВНЗ зумовило катастрофічне за своїми масштабами зниження якості підготовки фахівців. Крім того, прорахунки в освітній логістиці ускладнилися демографічною кризою, яку повинні були, але не врахували, освітні менеджери найвищого рангу. Як наслідок – занепад професійно-технічної освіти, контингент якої став асоціюватися з категорією «малозабезпечених», «соціально незахищених», «неуспішних» тощо. Непрофесіоналізм став спільною проблемою як вищої, так і професійно-технічної освіти, що неминуче позначилося на якості обслуговування усіх галузей життя суспільства.

Проте закони ринкової економіки неодмінно повинні були відреагувати на розбалансування системи професійної підготовки фахівців. З одного боку, за законами соціальної інерції, населення продовжувало прагнути здобуття вищої освіти, а з іншого, – з огляду на якість її «продукції» і перевиробництво, виключило цілу низку професій із числа дефіцитних, а значить, і престижних. Поступово, але невпинно зменшувалися й розміри винагороди представникам тепер уже неprestижних інтелектуальних професій. Створений при цьому дефіцит кваліфікованих працівників породив підвищений попит населення на робітничі професії. Відтак, значна кількість дипломованих безробітних фахівців із вищою освітою «перекваліфікувалися» на будівельників, ремонтників, техніків, які взялися вгамовувати професійно-технічний «голод» суспільства, яке навіть за не зовсім якісну роботу винагороджувало їх значно краще, ніж держава – бюджетних працівників інтелектуальної сфери.

На очах сучасного українського суспільства вершиться дія ще одного філософського закону – заперечення заперечення: нехтування важливістю

збереження конкуренції і створення на основі цього неконкурентної системи підготовки фахівців, неминуче призвело до заперечення цієї системи. Доказом є зниження поваги молоді до вищої освіти як такої, що не гарантує ані професійного успіху, ані соціального статусу. Вища освіта втратила єдність форми і змісту: населення інерційно прагне отримати не освіту як сукупність певних знань, умінь і навичок (зміст), а лише диплом (форму). Приходячи на ринок освітніх послуг, абітурієнт часто волів би одразу отримати легку обгортку (диплом), залишивши важкий зміст його виробникам. При цьому значна кількість стихійно утворених будівельних, ремонтних, малярних тощо бригад, користуючись дефіцитністю своїх послуг, отримують винагороду від населення поза контролем держави, не сплачуючи жодних податків і не здійснюючи жодних відрахувань до життєво важливих для суспільства соціальних фондів, наприклад, пенсійного. Тобто, недосконалий освітній менеджмент критично розбалансував в Україні систему професійної підготовки кваліфікованих фахівців, зруйнувавши традиційні уявлення про престижність професій та негативно вплинувши на функціонування системи соціального й пенсійного забезпечення в країні.

Ще однією важливою причиною зниження престижності професійної освіти стала кадрова політика держави. Необґрунтовано велике число вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації при критичному дефіциті студентського контингенту зумовлює нездатність держави здійснити справедливу винагороду вчителям, викладачам, майстрам навчання, заробітна плата яких виявилася непропорційно меншою за винагороду, яку отримує, наприклад, звичайний будівельник, плиточник чи маляр на чорному ринку послуг.

Дефіцитність студентського контингенту зробила категорію «кількісний склад студентів» одним із критеріїв престижності закладу. Відтак, на підсумковій атестації знання студента не можна оцінити на «2 бали», його не дозволяють відрахувати, якщо він навіть взагалі не відвідуватиме занять, оскільки його присутність у закладі прямо пов'язана з існуванням останнього. Такі позитивні якості

викладача, як: професійність, принциповість і вимогливість – за умов відсутності можливості застосовувати до студентів будь-які методи педагогічного чи адміністративного покарання – стають незатребуваними або навіть загрозливими для політики існування закладу. В окремих закладах вищої освіти адміністрація визначає викладачам «норму» для набору абітурієнтів, відверто критикує за негативне оцінювання знань студентів, примушує «добровільно» виконувати функції скороченого у процесі «оптимізації штату» обслуговуючого персоналу. Все це позначається на зниженні авторитету педагогів, остаточно витісняючи названу професію з числа престижних. Водночас, щорічно зростають вимоги до працівників інтелектуальної галузі, дотримання яких пов'язане зі значними фінансовими витратами (оплата вартості підвищення кваліфікації, стажувань, участі в конференціях, семінарах і тренінгах, друку статей, посібників і підручників тощо). При скороченні штатів не завжди використовуються чіткі й прозорі рейтинги, в яких відображені усі аспекти професійної діяльності працівника. Відтак, шлях до професійної майстерності у представників освітньої сфери виявляється надто довгим, емоційно виснажливим, фінансово затратним, соціально незахищеним і в результаті – абсолютно неprestижним.

Поступово традиційні професії, що завжди вважалися престижними, наприклад, викладач, майстер виробничого навчання, бібліотекар, інженер, механік, втратили в очах суспільства свою привабливість, що зумовило плінність кадрів та їх масовий відтік до інших галузей господарства. Наслідком став брак висококваліфікованих фахівців у найважливіших для суспільства сферах: освіті, аграрному секторі, машинобудуванні, металургії, будівництві тощо [3, с. 374].

Ці нездорові тенденції, як зазначають вітчизняні дослідники, досягли свого апогею в кінці 2013 року. «Далі, якщо не зупинити їх розвиток, – писав, зокрема, В. Назаркевич, – Україну чекає непоправна деградація економіки та всіх інших сфер життєдіяльності суспільства» [4, с. 143].

Охарактеризовані фактори негативно відображаються на професійному самовизначенні особистості та здійсненні

закладами різних типів профорієнтаційної роботи. До причин цього явища сучасні дослідники відносять: деформацію у значного відсотка молоді уявлень про професійні цінності, професійну етику та престиж професії через розростання тіньової економіки; поширення утриманської психології і схильності молоді перекидатися відповідальність за свою долю на інших людей; втрату в молодих людей стимулів до саморозвитку особистості через застарілість методів і форм організації навчально-виховного процесу, значну кількість обмежень, що перешкоджають прояву індивідуальності, ініціативності та самостійності; низьку соціальну захищеність молоді та її неготовність працювати в конкурентних умовах; низький рівень самооцінки учнівської та студентської молоді і готовність самостверджуватися, ігноруючи морально-етичні й правові норми суспільства; зниження престижності навчальних закладів [5, с. 186-187].

Як свідчать результати експериментальної роботи лабораторії професійної кар'єри ІПТО НАПН України, лише 13 % опитаних учнів ПТНЗ престижність закладу визнали вирішальним фактором вибору професії (рис. 2).

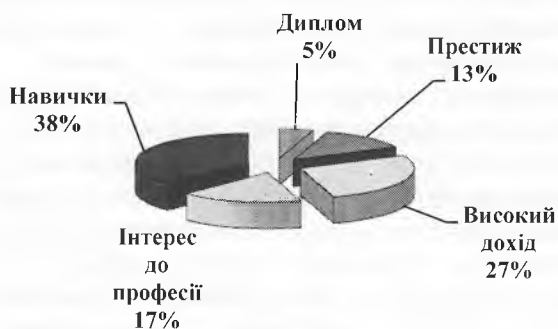

Рис. 2. Мета навчання у ПТНЗ

Серед факторів впливу на вибір професії її престижність та репутація підприємства поступаються можливості кар'єрного розвитку, бажанню працювати в доброзичливому колективі, відповідності роботи здібностям і нахилам особистості. При цьому, 33% опитаних учнів ПТНЗ до факторів професійного успіху віднесли ті, що сформовані на основі потреб нижчого рівня – уміння грати «без правил»

(8 %), конформність поведінки (12 %), обставини (13 %). Усе це потребує відмови від традиційного підходу до реалізації профорієнтаційної діяльності, оновлення її змісту і створення нових форм роботи з учнівською молоддю. В основу профорієнтації має бути покладено підготовку молодих людей до здійснення професійного самовизначення, формування в них уміння активізувати власні внутрішні резерви та можливості й самостійно приймати рішення щодо вибору професії.

Відповідно до Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду, розрахованого до 2020 року, однією з п'яти цілей урядової діяльності визнано побудову конкурентноздатної вітчизняної економіки [6]. У процесі реалізації цього завдання особлива роль відводиться людському капіталу, який розглядається як сукупність сформованих і розвинених здібностей, особистісних рис, мотивацій, знань і досвіду, що використовуються в економічній діяльності, забезпечуючи високу продуктивність праці, зростання індивідуального і національного доходу. Це зумовлює необхідність сприяння інноваційному розвитку всієї освітньої галузі, зокрема трансформації професійної освіти в ефективну систему професійної освіти і навчання, максимально наближеної до потреб сучасного ринку праці у кваліфікованих, професійно мобільних, інтелектуально розвинених і вихованих працівниках, здатних до професійного розвитку впродовж усього життя [7, с. 28]. Цю трансформацію важливо дослідити з урахуванням міжнародного досвіду реформування системи професійної освіти й зафіксувати в законопроектах «Про освіту» та «Про професійну освіту». У цьому контексті великого значення набувають дослідження співробітників Інституту професійно-технічної освіти НАПН України з теми «Розвиток систем професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу», зокрема щодо аналізу тенденцій, моделей та принципів розвитку європейських освітніх систем. У процесі модернізації системи освіти в Україні має бути сформовано низку важливих керівних положень: відповідальність держави за професійну освіту і навчання; забезпечення рівного доступу до здобуття професійної освіти; визнання навчання на основі продуктивної діяльності обов'язковим

компонентом програм професійної освіти; забезпечення різнорівневого контролю якості професійної освіти за допомогою професійних і освітніх стандартів, розроблених на компетентнісній основі; забезпечення взаємозв'язку загальної середньої та професійної освіти тощо. Врахування європейського досвіду сприятиме створенню нової моделі підготовки майбутніх фахівців, що включатиме дві взаємопов'язані складові – економічну і соціальну. Перша покликана максимально враховувати потреби національного й регіонального ринків праці у професійно компетентних фахівцях, відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Соціальна складова моделі повинна забезпечити: задоволення потреб різних цільових груп населення в оволодінні частковими і повними кваліфікаціями з урахуванням особистих здібностей і можливостей; залучення до професійної освіти учнівської молоді, яка не отримала загальної середньої освіти; створення умов для безперервного професійного розвитку дорослого населення, професійного навчання мігрантів; розширення доступу до отримання кваліфікацій осіб з обмеженими можливостями, консультування з вибору, побудови і розвитку професійної кар'єри учнівської молоді та дорослих, а також сертифікації кваліфікацій.

Ще одним важливим завданням професійної освіти, спрямованим на підвищення її престижності, є забезпечення розвитку людського капіталу і формування суспільства з високим рівнем мотивації до успіху. Готовність молодих фахівців до реалізації успішної професійної кар'єри є однією з базових складових економічної безпеки країни. Співробітники лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України для вирішення цього задання пропонують звернутися до організації кар'єрного консультування учнівської молоді та створення з цією метою Центрів професійної кар'єри у навчальних закладах різних типів, в також спеціалізованих інтернет-ресурсів (сайти з кар'єрного консультування, інформаційні ресурси щодо переліку професій та висвітлення попиту на них на ринку праці тощо). Це повинно сприяти формуванню в учнівської молоді кар'єрної компетентності, під якою пропонується

розуміти інтегративну якість особистості, що характеризується їхнім прагненням і спроможністю до професійної самореалізації на основі знань, умінь, навичок, рефлексії, адекватного сомооцінювання і планування процесу й результату професійної кар'єри.

Наступним чинником модернізації професійної освіти і навчання, здатним підвищити престижність професійної освіти, є використання в навчальному процесі інноваційних педагогічних і виробничих технологій. Поєднати ці технології покликане проектне навчання, що дає змогу практикоорієнтувати зміст теоретичного матеріалу, активізувати і спрямувати навчальну діяльність учнів на створення конкретного продукту. Модернізація змісту професійної освіти, активне застосування в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій, формування у педагогічних працівників системи професійної освіти готовності до здійснення проектної діяльності тощо – в сукупності неодмінно сприятимуть підвищенню рівня престижності закладів професійної освіти.

Сучасний ринок праці істотно відрізняється від колишніх систем зайнятості. Його трансформація відбувається під впливом технологічних зрушень і визначається новими можливостями держави, підприємців, організацій і безпосередньо фахівців у формуванні «людських ресурсів» нової якості [8]. Співробітниками Інституту соціальної та політичної психології проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід динаміки престижності професій, визначено методичну стратегію оновлення списку професій для організації моніторингу динаміки та чинників престижності професій, запропоновано відповідну схему дій (моніторинг даних Державної служби зайнятості і формування списку найбільш дефіцитних професій: аналіз даних попередніх опитувань для оновлення десятки найбільш престижних професій з найвищою динамікою престижності; включення певних професій на замовлення та професій, необхідних для корекції й оновлення Українського стандарту престижності професій) [9; 10].

Аналіз сучасних наукових розробок в царині дослідження механізмів формування у

суспільстві уявлень про престижність професійної освіти засвідчує важливість залучення до управління системою професійної освіти роботодавців, які досі були позбавлені дієвих механізмів впливу на процес підготовки майбутніх кваліфікованих працівників для підприємств та організацій свого регіону і галузі. Розробка механізмів реалізації «соціального партнерства» дасть змогу роботодавцям отримати додаткові стимули для підвищення мотивації особистої участі в фінансовій підтримці закладів професійної освіти і для перегляду якості роботи своїх служб управління людськими ресурсами, що сприятиме також підвищенню престижності підприємств і організацій.

Висновок. Сучасний стан професійної освіти засвідчує стрімке зниження її престижності, зумовлене економічною кризою, недосконалістю державного освітнього менеджменту, відсутністю професійної освітньої логістики, розбалансування системи професійної освіти внаслідок непродуманого збільшення кількості вищих навчальних закладів, зникненням конкуренції при вступі до вищих навчальних закладів, перевиробництвом дипломованих фахівців і зниженням якості їхньої професійної підготовки, погіршенням фінансового забезпечення закладів освіти і науково-педагогічних працівників, зниженням авторитету вчителів, викладачів і майстрів навчання, високим рівнем безробіття серед випускників тощо. Науковими установами України обґрунтовано достатньо напрямів і механізмів, спрямованих на підвищення рівня престижності професійної освіти, а відтак, гідних уваги вітчизняної законодавчої влади.

До них варто віднести: модернізацію фахової підготовки в навчальних закладах I і II рівнів акредитації, забезпечення розвитку людського капіталу і формування суспільства з високим рівнем мотивації до успіху; створення в державі сприятливого морального і соціального мікроклімату, в якому престижною є успішна професійна кар'єра; запровадження принципів розвитку європейських освітніх систем; створення нової моделі підготовки майбутніх фахівців; відкриття Центрів розвитку професійної кар'єри та спеціальних інтернет-ресурсів із кар'єрного консультування; системне застосування в навчальному процесі інноваційних педагогічних, виробничих та інформаційно-комунікаційних технологій; запровадження моніторингу динаміки престижності професій та навчальних закладів; розробка Українського стандарту престижності професій. Основними критеріями престижності професійної освіти можна вважати: визнання у суспільстві значимості її навчально-виховних функцій; гарантування вступникам рівних можливостей і чесної конкуренції; якісне науково-методичне забезпечення всіх форм навчальної діяльності; модернізована матеріально-технічна база; створення умов для запобігання корупції; системне використання інноваційних педагогічних, виробничих та інформаційно-комунікаційних технологій; забезпечення міжнародної мобільності студентської молоді; створення умов для формування професійних навичок; відповідність спеціалізацій актуальним потребам ринку праці, задоволеність роботодавців якістю підготовки фахівців.

Література

1. Кочетов А. Н. Профессиональное образование в 60-х – 80-х годах: путь к инфляции / А. Н. Кочетов // Отечественная история. – 1994. – № 4-5. – С. 145-149.
2. Ситуація, коли всі школярі вступають у «виші», є ненормальною»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/articles/376.html>
3. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи: навчальний посібник / В. М. Шахрай. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
4. Назаркевич В. О. Професійна орієнтація на робітничі професії: сучасні тенденції, проблеми та перспективи / В. О. Назаркевич // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (28 жовтня 2014 р., м. Київ): у 2 ч. – Ч. 1. – К.: ІПК ДСЗУ, 2014. – С. 140-148.
5. Синявський В. В. Професійне самовизначення особистості: психологічний аспект / В. В. Синявський // Актуальні

проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (28 жовтня 2014 р., м. Київ) : у 2 ч. – Ч. 1. – К. : ІПК ДСЗУ, 2014. – С. 186-193.

6. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249629697

7. Радкевич В. О. Модернізація професійної освіти і навчання в контексті євроінтеграції: науковий супровід / В. О. Радкевич // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної), присвяченої 25 – річчя НАПН України (м. Київ, 29 березня – 13 квітня 2017 р.) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України /

за заг. ред. В.О. Радкевич. – К. : ІПТО НАПН України, 2017. – С. 27 – 32.

8. Грішнова О. А Людський капітал / О. А. Грішнова. – К. : «Знання», 2004. – 214 с.

9. Науково-методичні засади відстеження динаміки престижності професій, що користуються попитом на ринку праці : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://profprestige.org.ua/index.php/doss/rezultaty-za-temamy-ndr/item/151-naukovo-metodychni-zasady-vidstezhennia-dynamiky-prestyzhnosti-profesii-shcho-korystuiutsia-popytom-na-rynku-pratsi>

10. Динаміка оцінок престижності професій, що користуються попитом на ринку праці. Чинники, умови та особливості вибору професії: інформ. бюл. Жовтень, 2011 / за ред. М. І. Найдюнова; упоряд. О. І. Лисенко. – Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – К., 2012. – 127 с.

Реферат

Научные основы повышения престижности отечественного профессионального образования

Валентина Радкевич,

доктор педагогических наук, профессор,

действительный член НАПН Украины,

директор Института профессионально-технического образования НАПН Украины

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

профессиональное образование. престижность профессии. престижность профессионального образования. профессиональная ориентация. профессиональная карьера, мотивация к успеху, человеческий капитал

В работе охарактеризовано современное состояние профессионального образования, проанализированы причины стремительного снижения его престижности, определены противоречия, которые доказывают актуальность обоснования научных основ повышения престижа отечественного профессионального образования. Проанализирована степень представленности феномена «престижность» в зарубежной и отечественной научной мысли, выделены социологический и междисциплинарный подходы к его изучению. Определены основные критерии престижности профессионального образования: признание в обществе значимости его учебно-воспитательных функций; гарантирование поступающим равных возможностей и честной конкуренции; качественное научно-методическое обеспечение всех форм учебной деятельности; модернизированная материально-техническая база; создание условий для предотвращения коррупции; системное использование инновационных педагогических, производственных и информационно-коммуникационных технологий; обеспечение международной мобильности студенческой молодежи: создание условий для формирования профессиональных навыков: соответствие специализаций актуальным потребностям рынка труда, удовлетворенность работодателей качеством подготовки специалистов. Сформулированы основные направления и механизмы повышения уровня престижности профессионального образования: модернизация профессиональной

подготовки в учебных заведениях I и II уровней аккредитации, обеспечение развития человеческого капитала и формирования общества с высоким уровнем мотивации к успеху; создание в государстве благоприятного морального и социального климата, в котором престижной является успешная профессиональная карьера; внедрение принципов развития европейских образовательных систем; создание новой модели подготовки будущих специалистов; открытие Центров развития профессиональной карьеры и специальных интернет-ресурсов по карьерному консультированию; системное применение в учебном процессе инновационных педагогических, производственных и информационно-коммуникационных технологий; внедрение мониторинга динамики престижности профессий и учебных заведений; систематическое обновление Украинского стандарта престижности профессий.

Abstract

Scientific basis of domestic professional education prestige improving

Valentyna Radkevych

*Doctor of pedagogical science, Professor, Member of NAPS of Ukraine
Director of the Institute of vocational education and training of NAPS of Ukraine*

KEY WORDS:
professional education, prestige of a profession, professional education prestige, professional orientation, professional career, motivation for success, human capital

The modern state of professional education, the problems of its rapidly decreasing prestige, the problems of contradiction, which prove the urgency of justifying the scientific basis for increasing the prestige of domestic vocational education, are characterized in the work. The degree of awarding the "prestige" phenomenon in foreign and domestic scientific thoughts is analysed, sociological and interdisciplinary approaches to its study are singled out. The main criteria of professional education prestige are defined: recognition of the importance of its teaching and educational functions in society; guarantee of incoming equal opportunities and fair competition; qualitative scientific and methodological support of all forms of educational activity; upgraded material and technical base; creating conditions for preventing corruption; systematic use of innovative pedagogical, production and information-communication technologies; ensuring international mobility of student youth; creation of conditions for the formation of professional skills; relevance of specializations to the actual needs of the labour market, the satisfaction of employers with specialists training quality. The main directions and mechanisms for increasing the prestige level of vocational education are formulated: modernization of vocational training in educational institutions of I and II degrees of accreditation, ensuring the development of human capital and the formation of a society with a high level of motivation for success; favourable moral and social climate creation where the successful professional career is thought to be prestigious; introduction of the principles of the development of European educational systems; creation of a new training model for future specialists; opening of career development centres and special Internet resources for career counselling; systemic application in educational process of innovative pedagogical, industrial and information-communication technologies; introduction of prestige dynamics monitoring outcomes for professions and educational institutions; systematic updating of the Ukrainian standard of a profession prestige.

References

1. Kochetov A. N. Profyessionalnoe obrazovanye v 60-kh – 80-kh hodakh: put k ynfliatsyy / A. N. Kochetov // Otechestvennaia ystoriya. – 1994. – № 4-5. – S. 145-149.
2. Sytuatsiia, koly vsi shkoliari vstupaiut u «vyshi», ie nenormalnoi: [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.osvita.org.ua/articles/376.html>
3. Shakhrai V. M. Tekhnolohii sotsialnoi roboty: navchalnyi posibnyk / V. M. Shakhrai. – K. : Tsentr navchalnoi literatury, 2006. – 464 s.
4. Nazarkevych V. O. Profesiina oriientatsiia na robitnychi profesii: suchasni tendentsii, problemy ta perspektyvy / V. O. Nazarkevych // Aktualni problemy profesiinoi oriientatsii ta profesiinoho navchannia naselennia v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti : materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (28 zhovtnia 2014 r., m. Kyiv) : u 2 ch. – Ch. 1. – K. : IPK DSZU, 2014. – S. 140-148.
5. Syniavskiy V. V. Profesiine samovyznachennia osobystosti: psykhologichnyi aspekt / V. V. Syniavskiy // Aktualni problemy profesiinoi oriientatsii ta profesiinoho navchannia naselennia v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti : materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (28 zhovtnia 2014 r., m. Kyiv) : u 2 ch. – Ch. 1. – K. : IPK DSZU, 2014. – S. 186-193.
6. Serednostrokovyi plan priorytetnykh dii Uriadu : [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249629697
7. Radkevych V. O. Modernizatsiia profesiinoi osvity i navchannia v konteksti yevrointehratsii: naukovyi suprovid / V. O. Radkevych // Naukovo-metodychne zabezpechennia profesiinoi osvity i navchannia: zbirnyk materialiv XI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (zvitnoi), prysviachenoj 25 – richchia NAPN Ukrainy (m. Kyiv, 29 bereznia – 13 kvitnia 2017 r.) / Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy / za zah. red. V. O. Radkevych. – K. : IPTO NAPN Ukrainy, 2017. – S. 27-32.
8. Hrishnova O. A. Liudskiy kapital / O. A. Hrishnova. – K. : «Znannia», 2004. – 214 s.
9. Naukovo-metodychni zasady vidstezhennia dynamiky prestyzhnosti profesii, shcho korystuiutsia popytom na rynku pratsi : [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://profprestige.org.ua/index.php/doss/rezultaty-zatemamy-ndr/item/151-naukovo-metodychni-zasady-vidstezhennia-dynaniky-prestyzhnosti-profesii-shcho-korystuiutsia-popytom-na-rynku-pratsi>
10. Dynamika otsinok prestyzhnosti profesii, shcho korystuiutsia popytom na rynku pratsi. Chynnyky, umovy ta osoblyvosti vyboru profesii: inform. biul. Zhovten`2011/ za red. M. I. Naidonova; uporiad. O. I. Lysenko, Iu. V. – Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykhologhii NAPN Ukrainy. – K., 2012. – 127 s.